

O kalkach niemieckich w językach słowiańskich

ZSUZSANNA RÁDULY

ELTE Lengyel Tanszék, Budapest, Múzeum krt. 4/D, H-1088

E-mail: raduly@ludens.elte.hu

Abstract: The present paper deals with the problem of the German loan translations in the Slavic languages and Hungarian. The author gives special attention to the German compounds and their Slavic and Hungarian equivalents.

Keywords: German compounds, German loan translations in the Slavic languages

W historii języków słowiańskich można zaobserwować wiele takich czynników zewnętrznych, które umożliwiają przeprowadzenie badań porównawczych na różnych poziomach językowych. Jednym z takich czynników jest wpływ języka niemieckiego na języki słowiańskie. W moim referacie skoncentruję się przede wszystkim na zagadnieniu kalk językowych, pozostawiając na boku problem zapożyczeń z niemieckiego do języków słowiańskich, jako że został on już dobrze opracowany w literaturze fachowej.

O pojawieniu się zapożyczeń i kalk językowych z niemieckiego zadecydowały bliskość geograficzna części języków słowiańskich i niemieckiego, kontakty polityczne i kulturowe. Kalkowanie jako sposób wzbogacenia słownika języka charakteryzuje prawie wszystkie języki europejskie. Zgodnie z ogólnie uznawanymi badaniami takie języki słowiańskie jak serbski, chorwacki, słoweński i czeski przodują w zakresie ilości kalk w swoich zasobach leksykalnych, natomiast pozostałe, a wśród nich polski, rosyjski, ukraiński i białoruski wzbogacają swoje słownictwo raczej poprzez pożyczki. Nie oznacza to jednak, że nie warto się zajmować problemem kalk w historii języków drugiej grupy, jako że wpływy obce i tu odegrały w kalkowaniu niepoślenią rolę. Najnowsze badania poświęcone zagadnieniu kalk językowych świadczą o tym, że tego typu konstrukcji leksykalnych w tych językach jest znacznie więcej, niż to stwierdzali wcześniejsi badacze. Warto tu zauważyć, że konstrukcje podobne do tych, które zostały uznane za kalki z języka niemieckiego w języku polskim i rosyjskim, obecne są również w języku ukraińskim i białoruskim. Sądze jednak, że nie stanowią one typowych kalk z niemieckiego, ale pojawiły się w ukraińskim i białoruskim przez medium języka polskiego albo rosyjskiego. To zagadnienie wymagałoby jednak bardziej szczegółowych badań.

Powstanie kalk językowych często wiąże się z purystycznymi tendencjami w językach ojczystych. Ruch odnowy języka rozpoczął się w Europie w XVII. wieku w historii języka niemieckiego, kiedy powstały liczne słowniki purystyczne, w których zamieszczono — między innymi — skalkowane wyrazy francuskie

i łacińskie. Szczególne natężenie tendencji purystycznych w językach słowiańskich miało natomiast miejsce w XIX wieku, który sprzyjał ruchom na rzecz odnowy języka narodowego. W tym okresie spośród narodów słowiańskich Czesi, Chorwaci i Słoweńcy znajdowały się pod władzą Monarchii Habsburskiej i podobnie jak Węgrzy prowadzili świadomą walkę z niemieczyzną. Pisarze i naukowcy świadomie tłumaczyli niemieckie wyrazy na języki narodowe, powstawały towarzystwa na rzecz odnowy ojczystych języków. Inaczej jednak przedstawiała się sytuacja narodu polskiego, który choć częściowo również znalazł się pod panowaniem Habsburgów, miał już znakomicie rozwinięty język literacki i literaturę w języku narodowym (nie sposób przecenić w tym względzie znaczenie polskiego romantyzmu).

W niniejszym referacie przedstawiam odpowiedniki niemieckich złożeń w językach słowiańskich: polskim, czeskim, słowackim, rosyjskim, ukraińskim, białoruskim, chorwackim i słoweńskim. W języku niemieckim złożenia powstają przez zestawienie dwóch (albo więcej) rzeczowników. Taka budowa złożenia jest trudna do przeniesienia w struktury języków słowiańskich, które wypracowały właściwe sobie konstrukcje odpowiadające niemieckiemu złożeniu. Warto w tym miejscu zauważyć, że sytuacja języka węgierskiego w zakresie kalkowania z niemieckiego przedstawia się nieco bardzo korzystnie, ponieważ struktura węgierszczyzny umożliwia budowanie złożeń rzeczownikowych bez infiksów, tj. takich jak w niemieckim. (Dla zobrazowania różnicy między kalkami słowiańskimi a węgierskimi, te drugie zamieszam w nawiasach.)

Analizowane przeze mnie kalki niemieckie w językach słowiańskich podzieliłam na poniższe grupy:

I. Rzeczowniki

A. Niemieckiemu złożeniu w językach słowiańskich odpowiadają również złożenia:

Arbeitgeber — pol. *pracodawca*, cz. *službodárce* (dziś *zaměstnavatel*), śl. *zaměstnavatel'*, ros. *работодатель*, ukr. *роботодавець*, brus. *работодаўца*, chrw. *poslodavac*, śh. *delodajalec* (por. węg. *munkaadó*);

Arbeitnehmer — pol. *pracobiorca*, cz. *zaměstnanec*, chrw. *posloprimac*, śh. *delojemalec* (por. węg. *munkavállaló*);

Backenbart — pol. *bokobrody* obok którego są, zapożyczenia niemieckie: *baki* i *bakenbardy*, cz. *licousy*, chrw. *zalisci*, śh. *zalizki*, (ros. *бакенбарды* brus. *бакенбарда* są zapożyczeniami z języka niemieckiego) (por. węg. *pofaszakáll*);

Buchbinder — cz. *knihvazač* (dziś *knihař*), śl. *knihvāzač* (dziś *knihár*), chrw. *knjigoveža*, *knjigovezac*, śh. *knjigovez* (por. węg. *könyvkötő*);

Durchschnitt — pol. *przeciętna*, cz. *průřez*, śl. *prierez*, chrw. *presjek*, śh. *prerez*, *preseki* (por. węg. *átlag*);

Eigenliebe — pol. *samolubstwo*, *samolubność*, i zestawienie: *miłość własna*, cz. *samoláska*, *sebeláska*, śl. *samolúba*, ros. *самолюбие*, ukr. *самолюбство*, *самолюбність*, brus. *самалюбства*, *самалюбнаць*, chrw. *samoljublje*, śh. *samoljubje* (por. węg. *önszeretet*);

Freidenker (kalka ang. *free-thinker*) — pol. *wolnomyśliciel*, cz. *wolnomyšlenkar*, ślc. *wolnomyšlienkar*, ros. *вольнодумец*, ukr. *вільнодумець*, brus. *вольнадумец*, chrw. *slobodoumnik* i zestawienie: *slobodni mislilac*, śń. *svobodomislec* (por. węg. *szabadgondolkodó*);

Fünfkampf — pol. *pięciobój*, cz. *pětiboj*, ślc. *petiboj*, ros. *пятиборье*, ukr. *п'ятиборство*, brus. *пяціборства* (por. węg. *öttusa*);

Gegengewicht — pol. *przeciwwaga*, cz. *protivaha*, ślc. *protiváha*, ros. *противовес*, ukr. *противага*, brus. *процівага*, chrw. *protivuteža*, *protuteža*, śń. *protiutež* (por. węg. *ellensúly*);

Gesichtskreis (Sehkreis) — pol. *widnokrag*, *widnokres*, ros. *кругозор*, ukr. *кругозір*, *кругозгляд*, brus. *кругагляд*, chrw. *vidokrug* (dziś *obzor*, *zrenik*), cz. *vidokruh* (dziś *obzor*), ślc. *obzor*, śń. *obzorje* (por. węg. *látókör*);

Halbinsel (kalka łac. *paeninsula*) — pol. *półwysep*, *półwyspa*, cz. *poloostrov*, ślc. *polostrov*, ros. *полуостров*, ukr. *півострів*, brus. *поўвостраў*, chrw. *poluostrovo*, śń. *polotok* (por. węg. *félsziget*);

Halbschuh — pol. *półbut*, *półbucik*, cz. *polobotky*, ślc. *poltopánky*, ros. *полуботинки*, brus. *поўчаравік*, chrw. *polucipela* (por. węg. *félcipő*);

Jahrhundert (kalka łac. *saeculum*) — pol. *stulecie*, cz. *století*, ślc. *storočie*, ros. *столетие*, ukr. *століття*, brus. *стагоддзе*, chrw. *stoljeće*, śń. *stoletje* (por. węg. *évszázad*);

Nachwort — pol. *posłowie*, cz., ślc. *doslov*, ros. *послесловие*, ukr. *післямова*, *післяслово*, brus. *насляслоўе* (por. węg. *utószó*);

Schnellhefter — pol. *skoroszyt*, cz. *rychlovazač*, ślc. *rychloviazač*, ros. *скорошиватель*, ukr. *швидкошивач*, brus. *скорасиывальнік* (por. węg. *gyorsfűző*);

Selbstaufopferung — pol. *samopoświęcenie się*, cz. *sebeobětování*, ślc. *sebaobetavost*, ros. *самопожертвование*, ukr. *самопожертва*, brus. *самаахвяраванне*, chrw. *požrtvovonost*, śń. *samožrtvovanje* (por. węg. *önfeláldozás*);

Selbstbefruchtung — pol. *samozapłodnienie*, ros. *самооплодотворение*, ukr. *самозапліднення*, brus. *самааплодненне*, chrw. *samooplodnja*, śń. *samooplojevanje* (por. węg. *önmegtermékenyítés*);

Selbstbewußtsein — pol. *świadomość*, cz. *sebevědomí*, ślc. *sebavedomý*, ros. *самосознание*, ukr. *самосвідомість*, brus. *самасвядомасць*, chrw. *samosvijest*, śń. *samo-zavest* (por. węg. *öntudat*);

Selbstkritik — pol. *samokrytyka*, cz. *sebekritika*, ślc. *sebakritika*, ros. *самокритика*, ukr. *самокритика*, brus. *самакрытыка*, chrw., śń. *samokritika* (por. węg. *önkritika*);

Selbstlaut — pol. *samogłoska*, cz., ślc. *samohláska*, chrw., śń. *samoglasnik* (por. węg. *magánhangzó*);

Selbstmord — pol. *samobójstwo*, cz. *samobojství*, *sebevražda*, ślc. *samovražda*, ros. *самоубийство*, ukr. *самогубство*, brus. *самазабойства*, *самагубства*, chrw. *samoubojstvo*, śń. *satomor* (por. węg. *öngyilkosság*);

Selbstverteidigung — pol. *samoobrona*, cz. *sebeobrana*, ślc. *sebaobrana*, ros. *самозащита*, ukr. *самооборона*, brus. *самаабарона*, chrw. *samoobrana*, śń. *samo-obramba* (por. węg. *önvédelem*);

Sprachwissenschaft — pol. *językoznawstwo*, cz. *jazykověda*, ślc. *jazykoveda*, ros. *языкознание*, ukr. *мовознавство*, brus. *мовазнаўства*, chrw. *jezikoslovlje*, śń. *jezikoslovje* (por. węg. *nyelvtudomány*);

Steinbruch — pol. *kamieniołom*, cz. *kamenolom*, ślc. *kameňolom*, czyli wyraz

dwuczłonowy *kašený lom*, ros. *каменоломня*, ukr. *каменоломня*, brus. *каменоломня*, chrw. *katnolom*, slń. *katnolom*;

Umlaut — pol. *przegłos*, cz. *přehláska*, slc. *prehláska*, ros. *перегласовка*, brus. *перагласоўка*, chrw. *prijeglas*, slń. *preglas* (por. węg. *umlaut* zapożyczenie z języka niemieckiego);

Übergewicht (kalka łac. *superpondium*) — pol. *przewaga*, *nadwaga*, cz. *převaha*, slc. *prevaha*, ros. *перевес*, ukr. *перевага*, brus. *перавага*, chrw. *pretega*, *prevaga*, slń. *preteža* (por. węg. *túlsúly*);

Übermacht — pol. *przemoc*, cz. *nadmoc*, *přesila*, slc. *premoc*, chrw. *premoć*, *nadmoć*, slń. *premoč* (por. węg. *túlerő*);

Übermensch pol. *nadczłowiek*; ros. *сверхчеловек*, ukr. *надлюдина*, brus. *звышчалавек*, *надчалавек*, chrw. *nadčovjek*, cz. *nadčlověk*, slc. *nadčlovek*;

Vergissmeinnicht (kalka fr. *ne'oubliez pas*) — pol. *niezapominajmnie*, *niezapominajka*, cz. *nezabudka*, slc. *nezábudka*, ros. *незабудка*, ukr. *незабудка*, brus. *незабудка*, chrw. *spomenak*, *nezaboravak* (por. węg. *nefelejcs*);

Vorschrift — pol. *przepis*, cz. *předpis*, slc. *predpis*, ros. *предписание*, ukr. *прпис*, brus. *прадписанне*, chrw. *propis*, slń. *predpis* (por. węg. *előírás*);

Wasserfall — pol. *wodopad*, *wodospad*, cz., slc. *vodopád*, ros., *водопад*, ukr. *водопад*, *водоспад* brus. *вадзпад*, chrw., slń. *vodopad* (por. węg. *vízesés*);

Wasserleitung — pol. *wodociąg*, cz., slc. *vodovod*, ros. *водопровод*, ukr. *водопровід*, brus. *водаправод*, chrw. *vodovod*, slń. *vodovod* (por. węg. *vízvezeték*);

Weltanschauung — pol. *światopogląd*, cz. *svetozor* albo *světový názor*, slc. *svetovij názor*, ros. *мировоззрение*, ukr. *світогляд*, brus. *свєтаногляд*, chrw. *svjetogled* (*dziś nazor o svijetu*, *naziranje na svijet*), slń. *svetovni nazor* (por. węg. *világnézet*);

B. Niemieckiemu złożeniu w językach słowiańskich odpowiadają rozmaite struktury:

1) złożenia, zestawienia i derywaty:

Briefträger — pol. *listonosz*, i derywaty: *listowy*, *listownik*, cz., slc. *listonoš*, i derywat *listovník*, ros. *письмоносец*, ukr. *листоноша*, brus. *письманосец*, *лістаносец*, chrw. *listonoša*, *pismonoša* (por. węg. *levélhordó*);

Naturforscher — pol. *przyrodnik*, cz. *přírodovědec*, slc. *prírodovedec*, ros. *естествоиспытатель*, ukr. *дослідник природи*, *природознавець*, brus. *даследчык прыроды*, chrw. *prirodoslovac*, slń. *prirodoslovec* (por. węg. *természettudós*);

Speisekarte — pol. *jadłospis*, cz. *jídelní lístek* (*jídelníček*), slc. *jedálny listok*, chrw. *jelovnik*, *jestvenik*, slń. *jedilni list*, *jedilnik* (por. węg. *étlap*);

Staubsauger — pol. *odkurzacz*, cz. *vysavač prahu*, slc. *vysavač*, ros. *пылесос*, ukr. *пилосос*, brus. *пыласос*, chrw. *usis(iv)ač*, *upijač prašine*, slń. *sesalnik za prach* (por. węg. *porszívó*);

Tausendguldenkraut — pol. *tysiączone ziele*, *tysiącznik*, ros. *золототысячник*, ukr. *золототисячник*;

2) złożenia i zestawienia:

Eigenlob, Selbstlob — pol. *samochwala*, *samochwalba*, *samochwalstwo*, cz. *samo-chvalstvo* (poprzez język polski), *dziś sebhvála*, slc. *vlastná hvála*, *sebahvála*, ros.

самовосхваление, ukr. *самовихваляння*, brus. *самаўсхваленне*, chrw. *samoħvala*, slń. *samoħvala*, ros. *самохва́льство* (por. węg. *őndicséret*);

Erdbeben — pol. *trzęsienie ziemi*, cz. *zemetřes*, *zemětřesen*, slc. *zemetrasenie*, ros. *землетрясение*, ukr. *землетрус*, brus. *землетрасенне*, chrw. *zemljotres*, slń. *zemljin potres* (por. węg. *földrengés*);

Freimaurer (kalka ang. *free-mason*) — cz. *svobodný zednař*, slc. *slobodný murár*, chrw., slń. *slobodni zidar*, pol. *wolnomularz*, *wolny mularz* (por. węg. *szabadkőműves*);

Herzklopfen — pol. *bicie serca*, slc. *bitie srdca*, ros. *сердцебиение*, ukr. *сердцебиття*, brus. *сэрцабіцце*, chrw. *lupanje (bijenje) srca* (por. węg. *szívdobogás*);

Kriegsgefangene — pol. *jeniec wojenny*, cz. *válečné zajetí*, ros. *военнопленный*, ukr. *військовополонений*, brus. *ваеннапалонны*, chrw. *ratni zarobljenik*, slń. *vojni ujetnik* (por. węg. *hadifogoly*);

Lobgesang — pol. *pieśń pochwalna*, cz. *chvalozpev*, slc. *chválospev*, ros. *хвалебная песня*, ukr. *хвалебная пісня*, brus. *хвалебная песня*, chrw. *hvalospjev* (poprzez czeski *chvalozpěv*), slń. *hvalospev* (por. węg. *hálaének*);

Luftschiff — pol. *statek powietrzny*, cz. *vetrolod'*, slc. *vzducholod'*, ros. *воздушный корабль*, ukr. *повітряний корабль*, brus. *наветраны карабель*, chrw., slń. *zrakoplov* (por. węg. *léghajó*);

Rotkäppchen — pol. *Czerwony Kapturek*, cz. *Červená Karkulka*, slc. *Červená Čiaročka*, ros. *Красная Шапочка*, ukr. *Червона Шапочка*, brus. *Чырвоная Шапачка*, chrw. *Crvenkapica*, slń. *Rdeča kapica* (por. węg. *Piroska*);

Schlafsack — pol. *spiwór*, cz. *spací pytel*, ros. *спальный мешок*, chrw. *vreća za spavanje*, slń. *spalna vreća* (por. węg. *hálózsák*);

Selbstverleugnung — pol. *samozaparcie*, cz. *sebezapření*, slc. *sebazapieranie*, ros. *самоотречение*, ukr. *самозречення*, brus. *самаадрачэнне*, chrw. *samoodricanje, samozataja*, slń. *samozatajevanje* (por. węg. *önmegtagadás*);

Überproduktion — pol. *nadprodukcja*, cz. *nadprodukce, nadvýroba*, slc. *nadprodukcija, nadvýrobok*, ros. *перепроизводство*, ukr. *надвиробництво, перепродукція*, brus. *перавытворчасць*, chrw. *prekomjerna proizvodnja (produkcija)*, slń. *nadprodukcija* (por. węg. *túltermelés*);

Vorverkauf — pol. *przedsprzedaż*, cz. *předprodej*, slc. *predpredaj*, ros. *предварительная продажа*, chrw. *pretprodaja* (por. węg. *elővétel*);

Vorzimmer (kalka włos. *anticamera*) — pol. *przedpokój*, *przedpokoje*, cz. *předpokoj*, slc. *predizba*, ros. *передняя*, ukr. *передпокії*, brus. *пярэдні пакой, пярэдея*, chrw. *predsoblje*, slń. *sprednja soba, predsoba* (por. węg. *előszoba*);

Wandmalerei — pol. *malarstwo ścienne*, cz. *nástěnná malba*, ros. *стеночись*, brus. *сцenanіс*, chrw. *slikanje na zidu, zidna slikarija* (por. węg. *falfestészet*);

Wasserversorgung — pol. *zaopatrzenie w wodę*, ros. *водоснабжение*, chrw. *opskrba vodom* (por. węg. *vízellátás*);

Wortbildung — pol. *słowotwórstwo*, cz. *tvoření slov*, slc. *slovotvorba*, ros. *словообразование*, ukr. *словотвір*, brus. *словаўтварэнне*, chrw. *tvorba riječi*, slń. *tvorba besed* (por. węg. *szóképzés*);

Zeitrechnung — pol. *rachuba czasu*, cz. *časoměřictví, leto počet*, slc. *letopočet*, ros. *летоисчисление*, ukr. *літочислення*, brus. *летазлічэнне*, chrw. *računanje vremena*, slń. *štetje let*, (por. węg. *időszámítás*);

3) zestawienia i derywaty:

Badegast — pol. *gość kąpielowy*, cz. *lazenský host*, slc. *kúpeľný host'*, ros. *купаль-*

цук, ukr. *купальник*, brus. *купальничык*, chrw. *banjski gost, kupaći gost, kupališni gost*, slń. *kopališčar* (por. węg. *fürdővendég*);

Fallsucht — pol. *padaczka*, cz. *padoucí nemoc, padoucnice*, slc. *padúcnica*, ros. *падучая болезнь, падучка*, ukr. *падуча (чорна) хвороба, чорна неміч*, brus. *падучая хвароба, падучка*, chrw. *padavica* (por. węg. *eskór*);

Flugblatt i Flugschrift (kalka fr. *feuille volante*) — pol. *pisemko ulotne, ulotka*, cz. *letací pismo, leták*, slc. *leták*, ros. *летучка*, ukr. *летючка*, brus. *лятучка*, chrw., slń. *letak* (por. węg. *röpcédula, röplap, röpirat*);

Gesichtspunkt (kalka fr. *point de vue*, łac. *punctum visus*) — pol. *punkt widzenia*, cz. *hledíšte* albo *hledisko*, slc. *hladisko*, ros. *точка зрения*, ukr. *точка зору*, brus. *пункт погляду*, chrw. *gledište, točka gledišta*, slń. *vidik* (por. węg. *nézőpont*);

Schlüsselbein (kalka łac. *clavicula*) — pol. *kość kluczowa (podkluczowa), klucz*, cz. *klíční kost*, slc. *ključná kost*, ros. *ключица*, ukr. *ключиця*, brus. *ключиця*, chrw. *ključna kost, ključica*, slń. *ključnica*, bułg. *ключна кост* (por. węg. *kulescsont*);

4) złożenia i derywaty:

Dampfmaschine (kalka ang. *steam-engine*) — pol. *maszyna parowa*, cz. *parní stroj, parostroj*, slc. *parný stroj*, ros. *паровая машина*, ukr. *парова машина*, brus. *паравы рухавік*, chrw. *parostroj* (dziś *parni stroj*), slń. *parni stroj* (por. węg. *gőzgép*);

Dampfschiff (kalka ang. *steamship*) — pol. *parostatek, statek parowy*, cz., slc. *parolod', parni lod', parnik*, ros. *пароход, паровое судно*, ukr. *пароплав*, brus. *параход*, chrw. *parobrod, parni brod*, slń. *parnik* (por. węg. *gőzhajó*);

Lautsprecher (kalka ang. *loudspeaker*) — pol. *głośnik*, ros. *громкоговоритель*, ukr. *гучномовець*, brus. *гучнагаварыцель*, chrw. *glasnogovornik*, slń. *zvočnik* (por. węg. *hangosbeszélő*);

5) zestawienia:

Äolsharfe — pol. *harfa eolska, harfa boga wiatrów*, slc. *Eolova harfa*, ros. *эолова арфа*, ukr. *еолова арфа*, brus. *эолава арфа*, chrw. *Eolova (vjetrena) harfa*, slń. *Eolova harfa* (por. węg. *eolhárfa*);

Argusaugen (kalka fr. *des yeux d'argus*) — pol. *argusowe oko, argusowe oczy*, cz., slc. *argusove oko*, ros. *глаза Аргуса*, ukr. *очі Аргуса*, brus. *вочы Аргуса*, chrw. *Argove oči* (por. węg. *árgus szemek*);

Gänsehaut (kalka ang. *goose-skin, goose pimples*) — pol. *gęsia skórka*, cz. *husí kůže*, slc. *husia koža*, ros. *гусиная кожа*, ukr. *гусяча шкіра*, brus. *гусіная скура*, chrw. *guščja koža* (por. węg. *libabőr*);

Gänsemarsch — pol. *gęsi marsz, iść (jechać) gęsiego*, cz., slc. *husí pochod*, ros. *(идти) гуськом*, chrw. *guščji hod*, slń. *gosji red* (por. węg. *libasor*);

Hauptstadt — pol. *głównie miasto (dziś stolica)*, cz. *hlavní mesto*, slc. *hlavné mesto*, chrw. *glavni grad i prestolica*, slń. *glavno mesto* (por. węg. *főváros*);

Hühnerauge (kalka łac. *oculus pullinus*) — pol. *kurze oko*, cz. *kuří oko*, slc. *kurie oko*, chrw., slń. *kurje oko* (por. węg. *tyúkszem*);

Kammermusik (kalka włos. *musica de camera*) — pol. *muzyka kameralna*, cz. *komorní hudba*, slc. *komorna hudba*, ros. *камерная музыка*, ukr. *камерна музыка*, chrw. *komorna glazba* slń. *komorna glasba* (por. węg. *kamarazene*);

Klassenkampf — pol. *walka klasowa*, cz. *třídní boj*, slc. *triedny boj*, ros. *классовая борьба*, ukr. *класова боротьба*, brus. *класавая барацьба*, chrw. *klasna borba*, slń. *razredni boj* (por. węg. *osztályharc*);

Krokodilstränen — pol. *łzy krokodyla*, cz. *krokodýlí slzy*, śl. *krokodilskie slzy*, ros. *крокодиловы слёзы*, ukr. *крокодилові сльози*, brus. *кракадзілавыя слёзы*, chrw. *krokodilске сузе*, śh. *krokodilove solze* (por. węg. *krokodilkönnyek*);

Kronzeuge (kalka ang. *king's evidence*) — pol. *koronny świadek*, cz. *korunní svedek*, śl. *korunny svedok*, chrw. *krunski svjedok* (por. węg. *koronatanú*);

Kurzschluss — pol. *krótkie spięcie*, cz. *krátké spojení*, śl. *krátke spojenie*, ros. *короткое замыкание*, ukr. *коротке замикання*, brus. *кароткае замыканне*, chrw. *kratki spoj*, śh. *kratki stik* (por. węg. *rövidzárlat*);

Löwenanteil — pol. *lwia część*, cseh *lví podíl*, śl. *levský podiel*, ros. *львиная доля*, ukr. *левова пайка*, brus. *ільвіная частка*, chrw. *lavlji dio* (por. węg. *oroszlánrész*);

Schwanengesang — pol. *łabędzia pieśń*, *łabędzia śpiew*, cz. *labutí píseň*, śl. *labutia pieseň*, ros. *лебединая песня*, ukr. *лебедина пісня*, brus. *лебядзіная песня*, chrw. *labuđi spjev*, śh. *labodji spev*, *labodnica* (por. węg. *hattyúdal*);

Sonnenbad — pol. *kąpiel słoneczna*, cz. *sluneční lázeň*, śl. *slnečný kúpeľ*, ros. *солнечные ванны*, chrw. *sunčano kupanje*, *sunčanje*, śh. *sončenje* (por. węg. *napfürdő*);

Spielkarten — pol. *karty igierne*, *karta do grania*, cz. *hrací karta*, śl. *hracie karty*, ros. *(игральная) карта*, chrw. *dawń. igraća karta*, śh. *igralna karta* (por. węg. *játszó-kártya*, *játékkártya*);

Strohwitwe — pol. *słomiana wdowa*, cz. *slaměna vdova*, śl. *slamená vdova*, ros. *соломенная вдова*, ukr. *солом'яна вдова*, brus. *саламяная ўдава*, chrw. *bijela udovica*, *slatnati udovac*, bułg. *бяла вдова* (por. węg. *szalmaözvegy*);

Wertpapier — pol. *papier wartościowy*, cz. *cenny papír*, śl. *cenny papier*, ros. *ценная бумага*, chrw. *vrednosna hartija*, śh. *vrednostni papir* (por. węg. *értékpapír*);

Zukunftsmusik — pol. *muzyka przyszłości*, cz. *hudba budoucnosti*, śl. *hudba budúcnosti*, ros. *музыка будущего*, chrw. *(muzika) glazba budućnosti* (por. węg. *jövő zenéje*);

6) derywaty:

Raupenschlepper, Raupenkette — pol. *gąsienica*, cz. *housenka*, śl. *húsenica*, ros. *гусеница*, ukr. *гусениця*, brus. *гусеница*, chrw. *gusjeničar*, śh. *goseničar* (por. węg. *hernyótalp*);

Standpunkt — pol. *stanowisko*, cz., śl. *stanovisko*, chrw. *stanovište*, śh. *stališče*, (por. węg. *álláspont*);

7) zestawienia i wyrazy przyimkowe:

Vogelperspektive (kalka fr. *à vue d'oiseau* albo ang. *bird's-eye view*) — pol. *z lotu ptaka*, cz. *ptačí perspektiva*, śl. *vtáčia perspektiva*, ros. *с птичьего полета*, brus. *з птушынага палёту*, chrw. *ptičja perspektiva*, śh. *ptičja perspektiva* (por. węg. *madártávlat*);

Zahnpaste — pol. *pasta do zębów*, cz. *zubní pasta*, śl. *pasta na zuby*, ros. *зубная паста*, ukr. *зубна паста*, brus. *зубная паста*, chrw. *pasta za zube*, śh. *zubna pasta* (por. węg. *fogkrém*, *fogpaszta*);

Zahnpulver — pol. *proszek do zębów*, cz. *zubní prašek*, śl. *prašok na zuby*, ros. *зубной порошок*, ukr. *зубний порошок*, brus. *зубны парашок*, chrw. *prašak za zube* (por. węg. *fogpor*);

II. Przymiotniki

W tym przypadku niemieckiemu złożeniu we wszystkich językach słowiańskich odpowiadają również złożenia:

einstimmig — pol. *jednogłośny*, cz., śl. *jednohlasny*, chrw. *jednoglasan*, śh. *ednoglasen*, ros. *единогласный*, ukr. *одноголосний*, brus. *аднагалосны* (por. węg. *egyhangú*);

feuerfest — pol. *ogniotrwały*, *ognioobronny*, ros. *огнеупорный*, ukr. *вогнепривкий*, brus. *вогнетривалы*, chrw. *vatrostalan*, *neupaljiv* (por. węg. *tűzálló*);

kaltblütig (kalka fr. *sang-froid*) — pol. *zimnokrwisty*, cz. *chladnokrevný*, śl. *chladnokrvný*, ros. *хладнокровный*, ukr. *холоднокровний*, brus. *халоднакроўны*, chrw. *hladnokrvan*, śh. *hladnokrven* (por. węg. *hidegvérű*);

leichtsinnig — pol. *lekkomyślny*, cz. *lehkomyslný* albo *lehkovážný*, śl. *ľahkomyselny*, ros. *легкомысленный*, ukr. *легловажний* (rzadko *легкодумний*), brus. *легкадумны*, chrw. *lakomislen*, śh. *lahkomišljen* (por. węg. *könnyelmű* < *könnyű* 'leicht' + *elme* 'Sinn');

selbständig — pol. *samodzielny*, *samostawny*, cz., śl. *samostatný*, ros. *самостоятельный*, ukr. *самостійний*, brus. *самастойны*, chrw. *samostalan* (por. węg. *önálló*);

übernatürlich — pol. *nadprzyrodzony*, cz. *nadpřirozený*, śl. *nadprirodzený*, ros. *сверхъестественный*, ukr. *надприродний*, brus. *наднатуральны*, chrw. *natprirodan*, śh. *nadprirodan*, bułg. *свърхестествен* (por. węg. *természetfeletti*);

schneeweiß — pol. *śnieżobiały*, cz. *sněhobílý*, śl. *snehobiely*, ros. *белоснежный*, ukr. *білосніжний*, brus. *беласнежны*, chrw. *snježobijel* (por. węg. *hófehér*);

selbstgenügsam — pol. *samowystarczalny*, ros. *самодовольный* albo *самодовлеющий*, ukr. *самовдоволенний* albo *самодостатний*, brus. *самадастатковы*, chrw. *samodovoljan*, śh. *samozadovoljen* (por. węg. *önélgült*);

wasserdicht — pol. *wodoszczelny*, cz. *vodotěsný*, śl. *vodotesný*, ros. *водоупорный*, ukr. *водотривкий*, brus. *водатривалы*, chrw. *vodotisak*, śh. *vododržen* (por. węg. *vízhatlan*);

Z powyższych przykładów wynika, że niemieckie złożenia wywarły nieznaczący wpływ na języki słowiańskie. Kalki w językach słowiańskich powstawały raczej poprzez przystosowanie konstrukcji niemieckich do słowiańskich, a nie na ich bezpośrednim odwzorowaniu, co miało miejsce w języku węgierskim. W kalkach odbija się odmienny system języków słowiańskich, które są bardziej syntetyczne niż system języka niemieckiego.

Bibliografia

- Арапова Н. С.* Кальки в русском языке послепетровского периода. Опыт словаря. Москва 2000.
- DAMBORSKÝ Jiří*, Composita w języku polskim: Poradnik Językowy. Warszawa 1967, 323–333.
- DAMBORSKÝ Jiří*, Kalki w aspekcie lingwistyczno-komparatystycznym. In: *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* 9, Warszawa 1970. 189–202.
- DAMBORSKÝ Jiří*, Określenie miejsca w języku polskim (w porównaniu z czeskim). *Rocznik Sławistyczny* XIII. Wrocław etc. 1964, 47–55.
- DAMBORSKÝ Jiří*, Zestawienia dwuwyrazowe w języku polskim: *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* 6 (Warszawa 1967) 25–32.

- DOBERSTEIN E.* Zu den Lehnbildungen und Lehnbedeutungen nach dem Deutschen in der polnischen Sprache der Gegenwart: Zeitschrift für Slawistik 13 (1968) 277–285.
- Słownik języka polskiego. Red. nac.: *Witold DOROSZEWSKI*. I–XI. Warszawa 1958–1969.
- Duden: Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden. Mannheim–Wien–Zürich 1976–1981.
- Duden Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache. 2., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage von *Günther DROSDOWSKI*. Duden Band 7. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich 1989.
- Etymologisches Wörterbuch des Deutschen 1–2. 2. Auflage, durchgesehen und ergänzt von *Wolfgang PFEIFER*. Berlin 1993.
- FLECKENSTEIN Christa*, О кальках с немецкого в современном русском литературном языке. Славянская филология. Вып. 5. МГУ 1963, 298–309.
- FLECKENSTEIN Christa*, О некоторых теоретических проблемах калькирования. Этимологические исследования по русскому языку, V. Москва 1966, 148–171.
- GRZEGORCZYKOWA Renata*, Charakterystyka słowotwórcza polskich rzeczowników złożonych. Poradnik Językowy. Warszawa 1963, 255–264.
- HANDTKE Krywina*, Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich (z uwzględnieniem innych języków słowiańskich. Wrocław 1976.
- KLUGE Friedrich*, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 23., erweiterte Auflage. Bearbeitet von *Elmar SEEBOLD*. Berlin–New York 1999.
- KLUGE Friedrich*, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 17. Auflage. Bearbeitet von *Walther MITZKA*. Berlin 1957.
- Langenscheidts Taschenwörterbuch der tschechischen und deutschen Sprache. Berlin–München 1978.
- NYOMÁRKAY István*, Német tükörfordítások a horvátban és a magyarban. Magyar Nyelv 76 (1980) 436–447.
- NYOMÁRKAY István*, Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung. Budapest 1989.
- NYOMÁRKAY István*, Deutsche Lehnübersetzungen im Serbokroatischen und im Ungarischen: Studia Slavica Hung. 38 (1993) 114–124.
- REITER Norbert*, Die deutschen Lehnübersetzungen im Tschechischen. Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa. Instituts (Slavisches Seminar) an der freien Universität Berlin. Herausgegeben von *Max VASMER*. Bd. 3. Berlin 1953.
- Русско-белорусский словарь. Под. ред. *Я. Коласа, К. Крапивы, П. Глебки*. Москва 1953.
- Русско-украинский словарь, 1–3. Київ 1968.
- SCHUMANN Kurt*, Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen: Zeitschrift für slavische Philologie 32 (Heidelberg 1965) 61–90.
- Slovník slovenského jazyka, I–V. Bratislava 1959–1965.
- TOMŠIČ France*, Nemško-slovenski slovar. Ljubljana 1959.
- UNBEGAUN Boris*, Le calque dans les langues slaves littéraires: Revue des Études Slaves 12 (1932) 19–48.
- ZETT Robert*, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Köln–Wien 1970.